

CLAUDIO E NALIN
JOHAN TORSTENSSON*

Politiska system och ekonomisk politik i tredje världen

Många u-länder genomför just nu politiska och ekonomiska reformer i riktning mot politisk demokrati och marknadsekonomi. Claudio E Nalin och Johan Torstensson diskuterar orsakerna till och effekterna av dessa förändringar. De menar att avbrottet i biståndsflöden från Östeuropa varit en bakomliggande faktor. Biståndsmaximerande regimer har bytt "ideologi" utan att förändringar i preferenser nödvändigtvis har skett. I artikeln diskuteras också effekterna av övergången till demokrati på tillväxt och ekonomisk politik.

Under de allra senaste åren synes förändringens vindar ha blåst genom stora delar av tredje världen. Många länder har gått i riktning mot flerpartisystem och demokrati. Ekonomisk-politiska förändringar genomförs där marknaden får spela en stor roll. "Strukturreformer" är nyckelbegreppet i dagens ekonomisk-politiska diskussioner om och i tredje världen. Dessa reformer innefattar bl a devalveringar och upprätthållande av realistiska växelkurser, handelsliberaliseringar och privatiseringar av statliga företag. Det ser därför ut som om den ekonomiska liberalismen segtrat också i den fattiga världen.

I denna artikel skall vi inledningsvis be-

lysa några av de viktiga politiska och ekonomiska förändringar som har skett i u-länderna under den senaste tiden. Därefter diskuterar vi viktiga faktorer bakom denna scenförändring. Då alltför många u-länder går i riktning mot flerpartisystem aktualiseras frågan om det finns något systematiskt samband mellan formen av politisk regim å ena sidan och ekonomisk tillväxt å den andra. Inte sällan har det hävdats att demokrati hämmar ekonomisk tillväxt i tredje världen. Vi analyserar därför huruvida det empiriskt går att finna ett samband mellan slaget av politisk regim och ekonomisk tillväxt. I en andra enkel ekonometrisk skattning undersöker vi sambandet mellan politisk regim och ekonomisk politik.

Från diktatur till demokrati

I den ekonomiska forskningens huvudfåra råder idag ganska stor samstämmighet om vilka faktorer som är gynnsamma för ekonomisk tillväxt. Det krävs bl a en väldefinierad äganderättsstruktur och

Fil dr CLAUDIO E NALIN är ekonomiskt råd vid Sveriges permanenta delegation vid OECD. Hans forskning har huvudsakligen varit inriktad på u-landsproblem. Fil dr JOHAN TORSTENSSON är verksam vid Nationalekonomiska institutionen, Ekonomihögskolan i Lund. Hans forskning har huvudsakligen varit inriktad på frågor runt internationell handel.

* Nalin tackar SAREC och Torstensson tackar Stiftelsen för framjande av ekonomisk forskning vid Lunds universitet för finansiellt stöd.

myndigheter (t ex domstolsväsen) som garanterar att denna efterlevs. Därmed sänks transaktionskostnaderna i samhället. En hög grad av decentralisering i ekonomin där priser sätts på marknader är också nödvändig. Slutligen har humankapitalbildning visat sig påverka tillväxten positivt. Olika länder uppfyller dessa villkor i olika utsträckning. Det är dock klart att i de industrialiserade länderna finns väldefinierade äganderätter, god utbildningsnivå och ett förhållandevis decentraliserat prissystem.

Den ekonomiska forskningen – och den samhällsekonomiska forskningen mer generellt – har däremot haft svårt att förklara varför tillväxtbefrämjande institutioner vuxit fram i västvärlden. Det finns heller inte något självklart svar på varför dylika institutioner inte spritt sig snabbare till resten av världen. Ekonomisk stagnation, snarare än tillväxt, har präglat historien. Ekonomihistorikern Douglass North [1981, 1990] har givit oss en analytisk ram för att förstå varför så varit fallet. Makthavare som maximerat den egna inkomsten – och sådana har varit vanliga genom historien – har inte främjat ekonomisk tillväxt. Dylika "plundrarregimer" har varit vanliga i tredje världen under de senaste decennierna. Den institutionella ramen i de flesta u-länder har varit sådan att den i stor utsträckning uppmuntrat direkt improduktiva, räntesökande aktiviteter istället för produktiva insatser.

Ineffektiva politiska och ekonomiska system har bestått över mycket långa tidsperioder och det är inte alltid uppenbart varför system förändras. Vi skall dock nedan hävda att de förändringar som skett under den senaste tiden i många u-länder synes hänga samman med förändringar i omvärlden. Kommunismens sammanbrott i Sovjetunionen och Östeuropa har på ett radikalt sätt förändrat förutsättningarna för stora delar av den fattiga världen. I början av 1950-talet var demokratier utanför OECD-området sällsynta. Så sent som för fem år sedan dominerades

Tabell 1 Afrikas väg mot demokrati

Land	IMF-avtal	Val senaste 5 åren	Allmänna val
Angola			*
Benin	*	*	
Botswana		*	
Burkina Faso	*		
Burundi	*		
Centralafrikanska republiken			
Elfenbenskusten	*		
Ekv Guinea			
Etiopien			
Gabon	*	*	
Gambia	*		*
Ghana	*		*
Guinea	*		*
G-Bissau			*
Kamerun	*		
Kap Verde		*	
Kongo			*
Lesotho	*		*
Liberia			
Madagaskar			
Malawi	*		
Mali			*
Mauretanien	*	*	
Moçambique	*		
Namibia		*	
Niger	*		
Nigera	*		*
Ruanda	*		
Sao Tomé	*	*	
Senegal	*	*	
Sierra Leone			*
Somalia			
Swaziland			
Tanzania	*		†
Tchad			
Togo	*	*	
Uganda	*		
Zaire			
Zambia		*	
Zimbabwe	*		

Källa: *Economist* 22 februari 1992. Efter tabellens sammanställning har en statskupp ägt rum i början av maj i Sierra Leone.

t ex den politiska kartan i Afrika av diktatorer som förespråkade socialism. Graden av förändring de senaste åren kan illustreras med *Tabell 1*, som är baserad

på en sammanställning gjord av tidskriften *Economist*.

Ändrade förutsättningar för externa finansiella flöden i form av bistånd är en viktig faktor bakom de förändringar som skett bla i Afrika. Makthavare har mer eller mindre tvingats att lägga om den politiska och ekonomiska kursen.

Ekonomiskt bistånd från den rika världen till den fattiga är ett efterkrigsfenomen. Något dylikt förekom knappast före andra världskriget. OECD-ländernas officiella bistånd till u-länderna uppgår för närvarande till omkring 50 miljarder dollar per år. Det forna östblockets u-hjälp är svårare att bestämma. Uppskattningar av Sovjetunionens hjälp rör sig från motsvarande 5,5 till 22 miljarder dollar. Den senare siffran angav de sovjetiska myndigheterna själva 1988 och inkluderar också bistånd i form av förmånliga handelsvillkor. Biståndet till Kuba ensamt i form av förmånliga bytesvillkor (olja mot socker) uppskattas till mellan 3,5 och 4,5 miljarder dollar per år (Kaufmann Purcell [1992, s 131]). Östtyskland stod för ett par miljarder dollar i stöd och övriga Östeuropa bidrog också med ett antal miljarder i u-hjälp (OECD [1991]). Det är svårare att få uppgifter om den forna militärhjälpen från Ost till tredje världen. Den synes dock ha varit omfattande. Sovjetunionens militärhjälp till Kuba ensamt lär ha uppgått till 1,5 miljarder dollar årligen (Kaufmann Purcell [1992, s 131]). Öst har bidragit med militärutbildning och åtgärder för att upprätthålla intern säkerhet i flera enpartistater. Flertalet av de länder som erhållit omfattande stöd från Öst har också anammat en centralistisk ekonomisk-politisk modell: Afghanistan, Algeriet, Kuba, Mongoliet, Nicaragua, Vietnam, Folkrepubliken Yemen m fl.

För enskilda länder har bistånd och militärhjälp motsvarat stora andelar av nationalinkomsten. I *Tabell 2* anges rena utvecklingsbiståndet (ODA) som andel av BNP för ett antal länder. De länder som presenterats i tabellen har alla genomfört

Tabell 2 Bistånd som andel av BNP 1990.

Land	Bistånd i % av BNP
Moçambique	77,4
Guinea-Bissau	68,2
Gambia	48,0
Tanzania	37,5
Malawi	25,7
Zambia	14,1

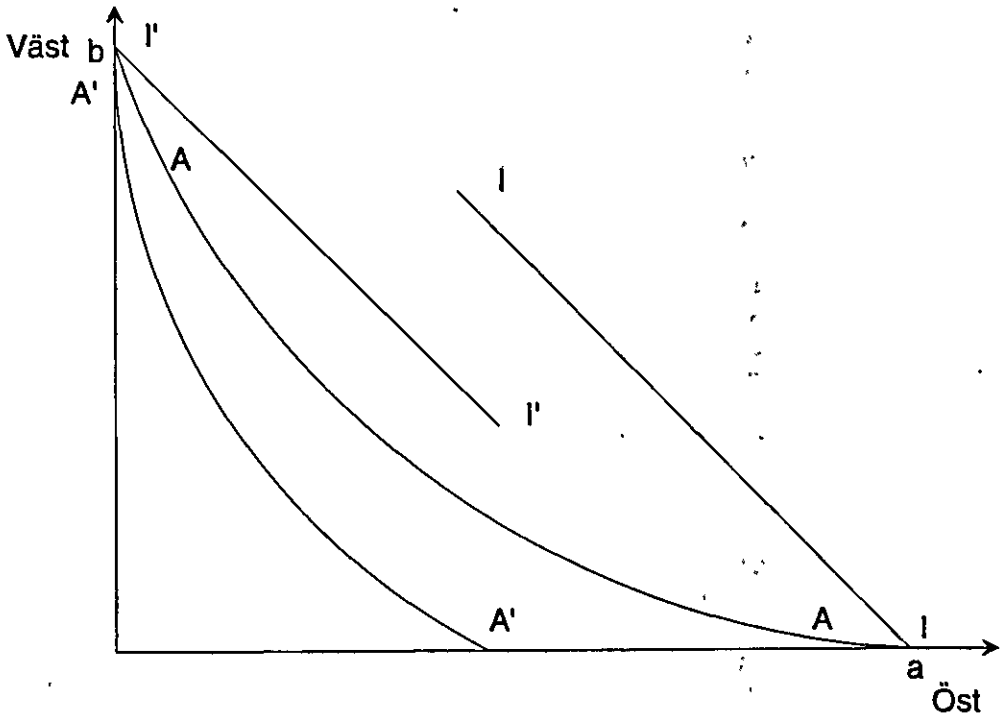
Källa: Human Development Report 1992, Table 20.

mer eller mindre långtgående ekonomiska eller politiska reformer. Vi ser att biståndets andel av BNP är betydande för dessa länder.

Även om delar av biståndet från de rika länderna antagligen ges på altruistiska grunder och fördelas mellan mottagare efter mer eller mindre objektiva kriterier synes biståndsgivares nationella intressen förklara en hel del av det bilaterala biståndet. Exempelvis erhåller ett litet antal "strategiskt allierade" en oproportionerligt stor del av Förenta staternas bistånd (se tex Eaton [1989, s 1361]). Motsvarande synes ha varit fallet för Sovjetunionen och övriga östblocket.

Albert Hirschman [1964] har konstruerat en enkel modell över interaktionen mellan biståndsgivare och mottagare av bistånd. Mottagarna kan påverka mängden hjälp de erhåller genom att göra klart för givaren att man stödjer denne på olika sätt. Man kan tex rösta med givarlandet i FN eller upplåta militärbaser. Mottagaren kan räkna med att erhålla mer hjälp om det gör klart för mottagaren att den position man intar är beroende av kvantiteten erhållen hjälp. Betrakta *Figur 1* där vi antar att det finns två givare, "Väst" och "Öst". Mottagarlandets inkomstmöjlighetskurva anger hur mycket bistånd ett visst mottagarland kan få vid olika beteenden. Inkomstmöjlighetskurvan kan ha olika utseende beroende på hur giva-

Figur 1 Biståndets inverkan på politiskt system.

ren reagerar på om mottagarlandet intar en position mellan de båda biståndsgivarna, dvs är neutral. Historiskt synes det vara vanligast att givarna bestraffar neutralitet. Bestrafningen innebär att givaren endast ger små mängder bistånd om mottagaren ibland stödjer Öst och ibland stödjer Väst medan de ger omfattande bistånd om de får varaktigt stöd av mottagaren. Inkomstmöjlighetskurvan blir då konvex. I det fall vi illustrerar anges inkomstmöjlighetskurvan av AA.

Det kan vara rimligt att anta att många regimer syftar till att maximera kvantiteten bistånd.² De bryr sig då inte om varifrån biståndet kommer och deras indifferenskurva blir då en rät linje med 45 graders vinkel. Denna illustreras i *Figur 1* av II.³ Under dessa förutsättningar stödjer man konsekvent antingen Öst eller Väst, dvs man får en "hörnlösning". I vårt fall innebär det att landet konsekvent stödjer Öst då "hörnlösningen" blir i punkt a.

Förändringar i något av givarländernas

politik kan under dessa antaganden leda till tvära kast i mottagarlandets politik. Efter kommunismens sammanbrott i Öst har biståndet därifrån i praktiken upphört. I figuren innebär detta att vi får ett skift inåt i inkomstmöjlighetskurvan till A'A'.

² Detta gäller i synnerhet då makthavaren och honom närstående kan lägga beslag på delar av biståndet för eget bruk, något som inte varit ovanligt.

³ Om regimen i stället exempelvis finner ett egenvärde av att inta en neutral position mellan Ost och Väst får vi en konvex indifferenskurva. Eventuella ideologiska preferenser för Ost eller Väst visas genom lutningen på indifferenskurvan. Anta tex att neutralitet fortfarande inte tillmätts något värde, men att en regimen har en speciell ideologi. En brantare lutning an 45 grader på indifferenskurvan innebär då att regimen har preferenser för Ost medan det motsatta gäller med en lutning på mindre an 45 grader.

I'. Vi får då en ny jämvikt i b, dvs det land som tidigare stödde Öst har nu svängt och stödjer konsekvent Väst. Från att ha varit "helt beroende" av hjälp från Öst blir landet därför "helt beroende" av hjälp från Väst. Vi kan notera att det som verkar vara ett skift i preferenser, eller ideologi, helt enkelt beror på förändrade relativpriser vid oförändrade preferenser. Det är slående hur ledande politiker, t ex i Angola, Zambia och Tanzania, har svängt från att som goda socialister förespråka en enpartistat till att nu låta som liberaler. Ofta är det inte nya politiker som står för den nya politiken utan samma gamla ledare med ny politik. Östeuropas fall och det kalla krigets slut har också gjort det möjligt för givare från västvärlden att ställa högre och annorlunda krav på mottagarna. Av strategiska skäl accepterade Väst ibland korrupta och icke-demokratiska regimer i utrikespolitiskt viktiga länder. Att stödja västblocket blev ibland ett tillräckligt villkor för att erhålla ett betydande bistånd. Förändringarna i världspolitikerna har inte sällan gjort det möjligt för Väst att ställa högre krav på dessa länder. I en värld med västländer som de mer eller mindre enda biståndsgivarna kommer den modell som presenterades ovan att kunna ges en något annorlunda tolkning. Mottagaren maximerar fortfarande biståndet. Givaren ger en del bistånd även om landet är odemokratiskt men biståndet ökas om mottagaren blir mer demokratisk. Ju mer västblocket kan bortse från strategiska hänsyn, desto större krav på demokratisering kan ställas på mottagaren.

Den modell vi beskrivit tycks ha ett betydande förklaringsvärde. I vissa länder kom omsvängningen av politik ganska omedelbart efter de politiska svängningarna i Sovjet och övriga Östeuropa. I t ex Etiopien, Tanzania och Moçambique har förändringarna i den politiska och ekonomiska strukturen kommit som en reaktion på förändringarna i Östeuropa. Många länder, bl a i Latinamerika, har emellertid

inte varit speciellt beroende av bistånd. Trots detta har reformerna också där i många fall varit långtgående. Även dessa förändringar verkar dock vara relaterade till förändringar i utländska kapitalflöden, här i stället bortfallet av privat kapital i början av 1980-talet. "Skuldskrisen" medförde att den internationella kapitalmarknaden helt stängdes för flertalet fattiga länder. En sådan finansiell kris kan ha varit en viktig faktor bakom det omtänkande på det ekonomiska området som skett i exempelvis Mexico. Mexico har sedan mitten av 1980-talet genomgått omfattande ekonomiska förändringar i riktning mot marknadsekonomi (se OECD [1992]).

Det finns dock viktiga undantag där reformer och bortfall av bistånd inte varit relaterade till varandra. I Kuba som varit mycket beroende av bistånd från Öst består enpartistaten även om många förutspår dessa snara fall (se t ex Kaufmann Parcell [1992]). Man bör också ha i minnet att Kina och Indien, som inte varit speciellt beroende av bistånd, under de senaste åren ändå har genomfört viktiga ekonomisk-politiska reformer.

Man kan inte utesluta att den långvariga ekonomiska stagnationen i många länder lett till insikten hos ledare att något måste göras. Folkligt missnöje kan ha spelat en roll bakom ekonomiska reformer i vissa länder. Det finns dock inga självklara interna mekanismer som leder till ekonomisk-politiska förändringar. Historien visar otaliga exempel på att misskötsel och ekonomisk stagnation kan bestå under långvariga perioder utan synliga motverkande krafter.

Demokrati och ekonomisk utveckling

I en värld där alltfler stater blir demokratiska är sambandet mellan politiska system och ekonomiskt tillväxt av stort intresse. Många olika och ofta starka uppfattningar om sambandet mellan politiska

system och ekonomisk utveckling har framförts. Längre var det en allmän uppfattning att demokrati och ekonomisk utveckling var oförenliga i tredje världen. Numera hävdas det i stället ofta att det finns ett enkelt och positivt samband mellan demokratisering och ekonomisk utveckling. Tyvärr är detta nog inte heller riktigt. Snarare är det så att de samband som finns mellan ekonomisk tillväxt och politiska system är komplicerade och inte helt entydiga. De samband som finns kan dock förväntas verka genom valet av ekonomisk politik under olika politiska system. Olika hypoteser har därför anknutit till de teorier som under olika perioder ansetts kunna förklara utveckling och underutveckling.

Utvecklingsteorin var på 1950-talet enkel och dess implikationer entydiga. Kapitalbildning var nyckeln till ekonomisk tillväxt. Det land som kunde öka sparande och investeringar skulle uppnå en högre levnadsstandard. Politiska regimer antogs ofta sträva efter samhällets bästa. Med rätt rådgivare skulle också en förnuftig ekonomisk politik komma att genomföras. Emellertid hävdades ibland att auktoritära regimer lättare kan hålla tillbaka konsumtion och därigenom stimulera den nödvändiga kapitalbildningen. För många sågs utvecklingen i Sovjetunionen och Kina som ett exempel på auktoritära regimers överlägsenhet. Så hävdade tex Jagdish Bhagwati ([1966, s 203-204]) att:

"Det är just här som de kommunistiska staterna befinner sig i en så fordelaktig position: deras totalitära struktur skyddar regeringen mot väljarnas reaktionära fördomar. Sovjetregeringens stranga kontroll över konsumtionsökningen under de senaste decennierna kunde knappast ha genomförts av någon demokratisk regim. Ytterligare en fördel för de kommunistiska staterna är deras hänförelse för ekonomisk expansion - något som står i uppenbar kontrast till de flesta demokratiers tvekan och vacklan... Utvecklingens ekonomiska la-

gar ställer en här inför ett svårt val mellan snabb expansion och demokrati. Valet mellan dem är emellertid inte alldeles självklart".

Gunnar Myrdal [1968, s139] uttalade samma åsikt när han hävdade att "en mer auktoritär regim leder till snabbare ekonomisk tillväxt". Utvecklingsforskare och andra debattörer hävdade därför ofta att demokrati kunde vara en lyx förunnat i länder som redan hade uppnått en hög ekonomisk standard. Den senare utvecklingen i Östeuropa tycktes dock, för att uttrycka det mildt, åtminstone inte ge något stöd för teorin om att socialism och planekonomi leder till snabb ekonomisk utveckling.

Den moderna utvecklingsteorins betoning av marknadsbestämda priser och institutioner som befrämjar en klar äganderättsstruktur har gett en något annorlunda diskussion om sambandet mellan politiskt system och ekonomisk utveckling. Framförallt har det betonats hur starka påtryckningsgrupper kan leda till ekonomisk-politiska ingrepp som gynnar särintressen men som leder till en lägre ekonomisk tillväxt. Ett rationellt beteende av aktörer på den "politiska marknaden" kan leda till en ekonomisk politik som är långtifrån effektiv. Det är välkänt att detta är vanligt i många demokratiska stater.

Det kan tyckas att icke-demokratiska regimer lättare kan undvika åtgärder som missgynnar den ekonomiska tillväxten. Utvecklingen i tex Chile under Augusto Pinochet visar hur ett kraftigt politiskt förtryck kan ge möjlighet till en snabb förändring av den ekonomiska politiken i tillväxtbefrämjande riktning. Ekonomisk effektivitet är emellertid undantag snarare än regel i icke-demokratiska länder. Ledare i icke-demokratiska länder försöker oftare berika sig själva än sina länder.

Man skulle kunna tänka sig att en diktator för en effektiv politik i syfte att maximera nationalinkomsten för att därefter

försöka tillgodogöra sig så stor del som möjligt av denna.⁴ Det finns emellertid flera skäl till varför så ofta inte blir fallet. En möjlig förklaring är givetvis att diktatorns ambitioner (nyttofunktioner) inkluderar andra faktorer än rent pekuniära. Att utöva makt och att fördela rikedomar kan vara en viktig motivation för en diktator eller en diktatorisk regim. Diktatorn kan på detta sätt vara beredd att substituera privata rikedomar mot känslan av att kunna förläna rikedomar till vänner och bekanta. Imperfekt information är också en viktig förklaring till diktatorers ineffektivitet. Diktatorn kan exempelvis överskatta bekantas förmåga att driva ekonomisk verksamhet. Slutligen är en viktig förklaring förekomsten av skilda transaktionskostnader i olika verksamheter. Diktatorn kan föredra att gynna sektorer som är enkla att beskatta. Det kan då bli vara rationellt att snedvrider priser och gynna tillverkningsindustrin på jordbrukets bekostnad (se North [1981]).

Allra viktigast är kanske emellertid diktatorns tidspreferenser. Många diktatorer räknar nog med att endast kunna behålla makten under en kortare period. Det är då inte rationellt för diktatorn att använda delar av statsbudgeten till investeringar i infrastruktur som ger en långsiktig ekonomisk tillväxt. Alternativet att transferera skatteinkomster till bankkonton i Schweiz förefaller då mer fördelaktigt.

Empiriska samband

Slutsatser från empiriska studier om sambandet mellan politiskt system och tillväxt är inte entydiga. Ofta anförs utvecklingen i Asien som ett exempel på ett negativt samband mellan tillväxt och demokrati. Medan en demokratisk stat som Indien haft en långsam tillväxt har de sk nya industriländerna som Sydkorea, Taiwan, Hongkong och Singapore haft en mycket snabb tillväxt under auktoritära regimer. Samtidigt finns det exempel från Latin-

amerika som indikerar ett positivt samband mellan ekonomisk tillväxt och demokrati. Costa Rica, som är demokratiskt, har haft en högre tillväxttakt än många latinamerikanska länder med diktatoriska system som t ex Argentina.

Studiet av utvecklingen i enskilda länder kan vara till stor hjälp för förståelsen av sambandet mellan politiska system och ekonomisk tillväxt. Som ekonomer önskar vi oss dock en mer generell förklaring. Ekonometriska undersökningar av tvärsnitts- eller tidsseriedata kan då vara värdefulla. Dyliga studier har genomförts om sambandet mellan politiska system och ekonomisk tillväxt. En del studier pekar på ett svagt *negativt* samband mellan demokrati och ekonomisk tillväxt. Så påvisar t ex Robert M Marsch [1979] och Erich Weede [1983], efter att ha kontrollerat för ett antal andra variabler, ett negativt samband mellan demokrati och tillväxt. I Weedes studie är detta samband speciellt starkt för länder med en stor offentlig sektor.⁵ Senare undersökningar tycks emellertid snarare tyda på ett positivt samband mellan demokrati och tillväxt. Abbas Pourgerami [1988, 1992] finner ett positivt samband mellan tillväxt och demokrati. Vidare finner Kevin Grier och Gordon Tullock [1989] att politisk förtryck tycks leda till minskad tillväxt i Afrika och Sydamerika, medan de inte finner något signifikant samband mellan tillväxt och förtryck för Asien.

Tidigare undersökningar skiljer sig åt bli genom urvalet av länder (en del omfattar endast u-länder, en del både i- och u-länder), valet av tidsperiod och valet av variabel för att beskriva det politiska sy-

⁴ See Brough & Kimenyi [1986] för en intressant diskussion om varför rationella diktatorer inte befrämjar ekonomisk tillväxt.

⁵ Det finns också undersökningar där sambandet mellan tillväxt och demokrati är mera osäkert. Se Dick [1974], Laband [1984] och Lane & Ersson [1990].

stemet. Slutligen inkluderar skilda studier olika kontrollvariabler. Detta görs för att inte fånga effekten av andra orsaker till tillväxten i variabeln för politiskt system. Vi har valt att genomföra en ny studie där effekten av politiskt system analyseras. Denna studie har både likheter och skillnader gentemot tidigare studier. I likhet med ett flertal tidigare studier inkluderas ett stort antal länder i vår studie. Data för ett antal variabler finns tillgängligt för 106 länder. Kontrollvariabler skiljer sig åt mellan studier. De vi inkluderar är baserade på Dollar [1992] och mäter graden av snedvridningar i ekonomier, variabilitet i den reala växelkursen och fysisk kapitalbildning.

Vår variabel för politiskt system skiljer sig från den som använts i ett antal andra undersökningar. Flertalet tidigare studier har använt en kontinuerlig variabel för att fånga graden av demokrati. Denna variabel har baserats på faktorer såsom antalet politiska fångar, antalet ingripanden mot medier och uppfyllandet av olika politiska rättigheter. Det kan vara lämpligare att direkt titta på det politiska systemet i studier av samband mellan tillväxt och politiskt system. I vår undersökning av sambandet mellan demokrati och tillväxt har vi därför använt en sk dummy-variabel för politiskt system. Undersökningen och dess resultat är närmare beskriven i ett appendix. Resultaten för vår studie av ekonomisk tillväxt i 106 länder mellan 1976 och 1985 antyder ett positivt samband, visserligen insignifikant, mellan ett demokratiskt politiskt system och ekonomisk tillväxt.

Vi har också använt en variabel som anger under hur många år ett land varit demokratiskt. Skälet till detta är att det finns anledning att anta att det tar tid innan en förändring av de *formella* reglerna (från demokrati till diktatur) får genomslag i alla de *informella* regler som styr individer i deras agerande (se North [1990] och Lyttkens & Nalin [1991]). Denna är negativt relaterad till ekonomisk tillväxt

men variabeln är inte statistiskt signifikant. Det svagare stödet för antalet år med demokrati skulle i stället kunna tolkas som ett stöd för den hypotes som framförts av Mancur Olson [1982]. Han argumenterar också för att antalet år ett land varit demokratiskt skulle vara av betydelse. Ju längre det demokratiska systemet existerat, desto fler intressegrupper har bildats. Eftersom förekomsten av intressegrupper leder till snedvridningar kunde vi förvänta oss ett negativt samband mellan tillväxt och variabeln som mäter antalet år med demokrati. Detta resonemang får ett visst stöd när båda demokrativariablerna inkluderas i en regression. Vi får då ett positivt samband, signifikant på 10-procentsnivån, mellan demokrati och tillväxt medan antalet år med demokrati nu har ett negativt samband med tillväxten.⁶

Vi har emellertid valt att också angripa problemet från ett annat håll än man gjort i tidigare studier. Vi försöker utrona huruvida det finns ett systematiskt samband mellan politisk regim och den *ekonomiska politiken*. Vår undersökning visar tex ett klart negativt samband mellan snedvridningar och ekonomisk tillväxt. Problemet här är att fånga snedvridningar i en lämplig variabel. En möjlighet vore att ha ett aggregerat mått på snedvridningar. Ett dylikt index har tagits fram av Världsbanken men endast för ett fåtal länder. En alternativ, och relativt tilltalande, metod har använts av David Dollar [1992] för att fånga snedvridningar på varumarknaden. Huvudtanken är att snedvridningar höjer prisnivån i ett land. Detta gäller i synnerhet för handelshinder.

Utan några handelshinder borde prisnivån i olika länder vara utjämnad. Före-

⁶ Ett sådant samband nås också i Torstensson [1992] där delvis andra kontrollvariabler inkluderas. Även i detta material är dock den enkla korrelationskoefficienten mellan antalet år med demokrati och tillväxt positiv.

komsten av handelshinder kan förklara att identiska varor har skilda pris i olika länder. Den prishöjande effekten av handelshinder förstärks av snedvridningar på inhemska varu- och faktormarknader. Prisnivån kan därför vara en indikation på snedvridningar, dvs länder med mer snedvridna regimer (inklusive handelshinder) bör också ha en högre prisnivå. En viktig reservation måste dock göras eftersom många tjänster inte går i internationell handel. Prisnivån bör därför även vid frihandel vara högre i länder där tjänster är dyra. Eftersom de flesta tjänster är arbetsintensiva kommer dessa att vara dyrare ju högre ett lands kapitaltillgång är. Detta genomsnittliga samband skattas av Dollar. Han mäter sedan ett lands snedvridning med kvoten mellan den verkliga prisnivån och den förväntade.

Vi har sedan studerat sambandet mellan snedvridningar och styrelseform. Vi använder återigen två alternativa variabler för det politiska systemet. När endast dessa variabler inkluderas i regressionerna finner vi ett negativt och signifikant (på 1%-nivån) samband mellan demokrati och snedvridningar. Förklaringsgraden är emellertid inte speciellt hög i någon av regressionerna. Detta indikerar att det finns viktiga utelämnade variabler. Vi kan därför inte vara säkra på att få bra skattningar av de inkluderade variablerna. Det är utanför ramen för denna artikel att ta hänsyn till alla variabler som kan påverka graden av snedvridningar i ett land. Det är emellertid rimligt att BNP per capita kan förväntas ha ett betydande inflytande. Det finns flera skäl till att fattiga länder skulle ha större snedvridningar även vid ett visst givet politiskt system. Höga transaktionskostnader och imperfekt information kan ge upphov till snedvridningar som uppkommer även utan ekonomisk-politiska regleringar. Vidare kommer fattiga länder med outvecklade skattesystem att finansiera en större del av sina offentliga utgifter med tullintäkter och andra skatter, vilka direkt ger

upphov till snedvridningar på varumarknaden.

Som förväntat finns det också ett negativt samband mellan BNP per capita och snedvridningar. Detta är signifikant på 1%-nivån oavsett hur regressionerna specificeras. Inkluderandet av BNP per capita som förklaringsfaktor ger också en något annan bild av effekten av politiskt system på snedvridningar. Fortfarande är båda variablerna för demokrati negativt relaterade till snedvridningar. Dock är endast variabeln som mäter antalet år med demokrati statistiskt signifikant på 10%-nivån. När vi inkluderar båda variablerna för demokrati i en regression kvarstår samma negativa (men insignifikanta) samband mellan variablerna för demokrati och graden av snedvridning.

Resultaten från undersökningar som den som presenteras ovan bör tas med försiktighet. Det finns flera statistiska problem som inte kan diskuteras inom ramen för denna artikel. Vi kan dock peka på svårigheten att avgöra vilka kontrollvariabler som utöver variabler för ekonomiskt system bör inkluderas i studierna. Den hypotes om ett negativt samband mellan demokrati och utveckling som ofta framförts får inget egentligt stöd. Det verkar inte heller som om demokratier har mer snedvridna priser än diktaturer.

Slutsatser

I många fall kan den övergång till flerpartisystem och marknadsekonomi som vi nu bevittnar i delar av tredje världen ses som ett rationellt svar på förändringar i omvärlden. Bortfall av bistånd och "moraliskt" stöd från Östeuropa samt västländernas allt starkare krav på demokratisering i utbyte mot bistånd har tvingat många regimer in på en ny väg.

De ekonomiska reformer som utvecklingen framtvingat kommer enligt vår bedömning att få gynnsamma effekter på den ekonomiska tillväxten. Det finns nu i ett flertal länder förutsättningar att

komma till rätta med den ekonomiska misskötsel som pågått i årtal. Det är dock inte självklart att en övergång till demokrati i sig leder till en bättre ekonomisk politik. Det är svårt att på empirisk väg visa att demokratiska u-länder fört en mer tillväxtbefrämjande ekonomisk politik än diktaturer. Vi finner dock ett svagt stöd för hypotesen att demokratiska länder infört mindre av snedvridningar i ekonomin än diktaturer. Det som talar för att demokratier är mindre snedvridande är att en öppen debatt om effekterna av ekonomisk-politiska åtgärder bör leda till att åtminstone de värsta avarterna av ekonomisk politik kan undvikas. Den öppna debatten kan visserligen favorisera vissa särintressen, men det verkar mindre troligt att en politik som berikar endast en mycket liten del av befolkningen, tex regeringsmedlemmar, skulle kunna genomföras i ett land där man genom allmänna val kan rösta bort regeringen.

Nyare ekonomisk forskning betonar också humankapitalets roll för utveckling (Lucas [1988]). En viss höjning av teknisk kompetens kan säkert ske också i icke-demokratiska stater. Det är emellertid något svårt att se hur kunskap på ett effektivt sätt kan spridas i starkt auktoritära stater. Det tycks snarare ligga i diktaturens natur att hindra kunskapsflöden. På samma sätt bör det vara mer troligt att institutioner som kan garantera ett stabilt system av äganderätter skulle uppkomma i demokratiska stater. Det finns visserligen sydostasiatiska länder utan politisk demokrati som kunnat garantera äganderätten. Dock verkar ett visst mått av nyckfullhet och osäkerhet ligga inbyggt i diktaturens natur.

Det finns inga garantier för att u-länderna fortsätter på den pluralistiska politiska väg de slagit in på under de allra senaste åren. Enligt Gordon Tullock ([1987, s 190]) verkar diktatur som politisk styrelseform utgöra det *globala* jämviktstillståndet för mänskliga samhällen medan demokrati representerar *lokala* jämvik-

ter. Även om man inte har en lika pessimistisk syn som Tullock är enligt vår uppfattning risken för bakslag stor. Omvärldens agerande är därför fortsatt viktigt för såväl den politiska som ekonomiska reformprocessen i den fattiga världen. Både internationella organisationer och nationella biståndsgivare spelar en viktig roll i detta sammanhang. Internationella valutafondens krav på ekonomiska reformer i länder som drar på fondens resurser har givit viktiga impulser till reformprocessen. Biståndsgivare bör fortsatt ställa oeftergivliga krav på demokrati och marknadsekonomi i mottagarländerna.

Referenser

- Bhagwati, J, [1966], *U-ländernas ekonomi*. Aldus/Bonniers Forlag, Stockholm.
- Brough, WT & Kimenyi, MS, [1986], "On the Inefficient Extraction of Rents by Dictators". *Public Choice*, vol 48, s 37-48.
- Chege, M, [1992], "Remembering Africa". *Foreign Affairs*, vol 71, s 146-173.
- Dasgupta, P, [1990], "Well-being and the Extent of Its Realisation in Poor Countries". *Economic Journal*, vol 100, s 1-32.
- Dick, W, [1974], "Authoritarian versus Non-authoritarian Approaches to Economic Development". *Journal of Political Economy*, vol 82, s 817-827.
- Dollar, D, [1992], "Outward-oriented Economies Really Do Grow More Rapidly". *Economic Development and Cultural Change*, vol 40, s 531-544.
- Eaton, J, [1989], "Foreign Public Capital Flows". I Chenery, H & Srinivasan, TN (red), *Handbook of Development Economics*, vol II. North-Holland, Amsterdam.
- Grier, KB & Tullock, G, [1989], "An Empirical Analysis of Cross-National Economic Growth 1951-1980". *Journal of Monetary Economics*, vol 24, s 259-276.
- Hirschman, AO, [1964], "The Stability of Neutralism: A Geometrical Note". *American Economic Review*, vol 54, s 94-100.
- Kaufman Purcell, S, [1992], "Collapsing Cuba". *Foreign Affairs*, vol 71, s 130-145.
- Laband, DN, [1984], "Is There a Relationship between Economic Conditions and Political Structure". *Public Choice*, vol 42, s 24-37.

- Lane, J.E., & Ersson, S, [1990], *Comparative Political Economy*. Pinter Publishers, London.
- Lucas, R.E., [1988], "On the Mechanics of Economic Development". *Journal of Monetary Economics*, vol 22, s 3-22.
- Lyttkens, C.H. & Nalin, C.E., [1991], "Varför är rika länder rika och fattiga länder fattiga?" *Ekonomisk Debatt*, årg 19, nr 2, s 108-118.
- Marsch, R.M., [1979], "Does Democracy Hinder Economic Development in Latecomer Developing Nations?" *Comparative Social Research*, vol 2, s 215-248.
- Myrdal, G., [1968], *Asian Drama I-III*. New York, Pantheon Books.
- North, D., [1981], *Structure and Change in Economic History*. Norton, New York och London.
- North, D., [1990], *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, Cambridge.
- OECD, [1991], *Development Cooperation*. OECD, Paris.
- OECD, [1992], *Economic Survey of Mexico*. OECD, Paris.
- Olson, M., [1982], *The Rise and Decline of Nations*. Yale University Press, New Haven.
- Pourgerami, A., [1988], "The Political Economy of Development: A Cross-National Causality Test of Development-Democracy-Growth Hypothesis". *Public Choice*, vol 58, s 123-141.
- Pourgerami, A., [1992], "Authoritarian versus Nonauthoritarian Approaches to Economic Development: Update and Additional Evidence". *Public Choice*, vol 74, s 365-377.
- Singh, R.D., [1992], "Government-introduced Price Distortions and Growth: Evidence from Twenty-nine Developing Countries". *Public Choice*, vol 73, s 83-99.
- Summers R & Heston A., [1988], "A New Set of International Comparisons of Real Product and Price Levels". *Review of Income and Wealth*, vol 34, s 1-25.
- Torstensson, J., [1992], "Property Rights and Economic Growth: An Empirical Study". Stencil. Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- Tullock, G., [1987], *Autocracy*. Kluwer, Dordrecht.
- Weede, E., [1983], "The Impact of Democracy on Economic Growth: Some Evidence from Cross-National Analysis". *Kyklos*, vol 36, s 21-39.